

Noves o interessants citacions de coleòpters per a Catalunya (Parc Natural del Montseny) i per a la península Ibèrica (Coleoptera) (3a nota)¹

Amador Viñolas
Josep Muñoz

Museu de Ciències Naturals (Zoologia)
Passeig Picasso, s/n. 08003 Barcelona

Joaquim Soler
Vilamaniscle, 8. 17780 Garriguella, Girona

Manuscrit rebut el novembre de 2009

Resum

Del material recol·lectat en el Parc Natural del Montseny per a l'estudi de la biodiversitat dels coleòpters com a indicadors de l'estat dels boscos (campanya realitzada el 2008), juntament amb els exemplars ja estudiats de la campanya duta a terme d'abril a setembre del 2009, cal destacar una sèrie d'espècies de les famílies Anobiidae, Cucujidae, Lymexylidae, Mordellidae, Chrysomelidae i Cerambycidae per ser noves o interessants citacions per a Catalunya i per a la península Ibèrica.

Aquestes citacions s'han complementant amb exemplars, de les espècies estudiades, existents en diferents col·leccions particulars i en el Museu de Ciències Naturals de Barcelona.

Per a cadascuna de les espècies tractades s'indica l'àrea de distribució, els comentaris taxonòmics i la representació gràfica de l'habitus.

Mots clau: Coleoptera, noves citacions, Montseny, Catalunya, península Ibèrica.

Abstract. *New or interesting beetle records of beetles for Catalonia (Parc Natural del Montseny) and the Iberian Peninsula (Coleoptera) (3rd note)*

From the material collected and studied in the «Parc Natural del Montseny» to study the beetle biodiversity as indicator of the forest health, with the 2008 and 2009 campaigns (the last one is from April to September), we can underline some species of the families Anobiidae, Cucujidae, Lymexylidae, Mordellidae, Cerambycidae and Chrysomelidae as new or interesting records for Catalonia and the Iberian Peninsula.

These records have been supplemented by specimens of the species studied, existing in various private collections and the «Museu de Ciències Naturals de Barcelona» collection.

We give, from the species treated, the distribution area, with taxonomic comments and graphical representation of habitus.

Key words: Coleoptera, news records, Montseny, Catalunya, Iberian Peninsula.

1. Estudi finançat per la Diputació de Girona dins del projecte «Biodiversitat de coleòpters en el Parc Natural del Montseny com a indicadors de l'estat dels boscos».

Introducció

Continuant amb l'estudi dels exemplars recol·lectats en les campanyes del 2008 i del 2009 en el Parc Natural del Montseny, dins del projecte de biodiversitat de coleòpters per a la localització d'espècies que es puguin utilitzar com a bioindicadors de l'estat de salut dels boscos, s'han determinat una sèrie d'espècies de gran interès faunístic i entomològic. Les primeres es van relacionar en els treballs de Viñolas *et al.* (2008, 2009), i ara se n'aporten set més, de les quals tres són noves per a la península Ibèrica, una per a Espanya i dos són segones citacions per a la Península.

A banda de l'interès entomològic i biogeogràfic d'aquest grup d'espècies, ens trobem que quatre d'elles són saproxilòfagues, de les quals dues estan incloses en la llista vermella europea dels saproxilòfags. Aquestes pertanyen a les famílies Cucujidae, Lymexylidae, Mordellidae i Cerambycidae, i per tant utilitzables per la seva etologia com a bioindicadors de l'estat de salut i maduresa dels boscos on habiten. La biologia de totes està ben estudiada, excepte la de l'anòbid *Anobium rugicolle*, Mulsant & Rey, 1853, que es desconeix totalment.

Les condicions meteorològiques han estat molt favorables durant la primavera, freda i plujosa, del 2008 (Viñolas *et al.*, 2008), la qual cosa ha permès la localització d'un nombre molt elevat d'espècies fins ara no citades de l'àrea d'estudi, que ens ha possibilitat ampliar notablement el catàleg de biodiversitat del Parc i trobar un grup important d'espècies susceptibles de poder ser utilitzades com a bioindicadors. També s'ha de considerar la implantació per primer cop dels paranys d'intercepció de vol, que també han influït favorablement en el resultat.

Material i mètodes

Tal com s'indica a Viñolas *et al.* (2008, 2009) les recol·leccions han estat fetes en 14 parcel·les l'any 2008 i en 12 l'any 2009, en diferents models de bosc, amb tres rèpliques per a cada model i amb dos de testimonials, aquestes solament l'any 2008. Les parcel·les estan totes situades dins l'àrea del Parc Natural del Montseny.

La metodologia de recol·lecció, emprada dins d'aquestes parcel·les, s'ha procurat que sigui la més completa possible, per poder cobrir tots els àmbits. En cadascuna de las parcel·les s'han col·locat paranys de caiguda, de Berlese *in situ*, aeris (amb diferents tipus d'atraient) i d'intercepció de vol. També s'han complementat aquests paranys amb recol·leccions amb mànega i amb paraigua. Manualment s'han fet observacions dels arbres abatuts, de la fusta amb diferents graus de descomposició i de l'humus amb Berleses al laboratori.

L'efectivitat de la metodologia emprada es fa palesa en les espècies tractades, capturades totes, tal com s'indica en cadascuna d'elles, amb els diferents sistemes de recol·lecció.

Al material estudiat també hem afegit els exemplars trobats en diverses institucions que pertanyen a les espècies que es presenten en aquest estudi.

Resultats: relació d'espècies

Família **Anobiidae** Fleming, 1821

Subfamília **Dryophilinae** LeConte, 1861

Homophthalmus rugicollis (Mulsant & Rey, 1853) (fig. 1)

Anobium rugicolle Mulsant & Rey, 1853. *Ann. Soc. Linn. Lyon*, 1 (1852-53): 17.

Material estudiat: 2 ex.; 1 ♀, «Pirineus / S. Pau de Segúries / 21.V.1932 / A. Vilarrubia leg.» «*Dryophilus / rugicollis / Muls. / Español det.*» «83-7122 / MZB» «*Homophthalmus / rugicollis / Mulsant & Rey / A. Viñolas det.*»; 1 ♀, 2-VI-2008, Castanyer de les nou branques, 31TDG43, Viladrau (Girona), amb parany aeri.

D'aquesta espècie, d'àmplia distribució europea (Español, 1992), solament es coneixia de la península Ibèrica un exemplar de Sant Pau de Segúries (Girona), dipositat en la col·lecció del Museu de Ciències Naturals de Barcelona. La femella recol·lectada amb un parany aeri, amb atraient i conservant líquid, situat en una castanyeda (Castanyer de les nou branques, Viladrau, Girona, Parc Natural del Montseny) és la segona citació per a la Península. Per a la sistemàtica del gènere i de l'espècie, vegeu la revisió de la subfamília feta per Español & Viñolas (1995) i els treballs d'Español & Bellés (1981) i Viñolas (2007).

Família **Lymexylidae** Fleming, 1821

Subfamília **Lymexylinae**

Lymexylon navale (Linnaeus, 1758) (fig. 3)

Cantharis navalis Linnaeus, 1758: *Systema naturae...*, Tomus I, Editio decima: 403

Material estudiat: 1 ♀, 12-VII-2008, Collet de Can Romualdo, 31TDG52, Arbúcies (Girona), amb parany de Berlese *in situ*.

Espècie amb una àmplia distribució europea (Cuccodoro, 2007). La femella capturada amb un parany col·locat al peu d'un roure martinenc (*Quercus pubescens*) és la segona citació d'aquesta espècie per a la península Ibèrica. La primera fou un mascle recol·lectat per T. Yélamos l'any 1984 en un tronc de faig (*Fagus sylvatica*) a Santa Fe del Montseny (Español & Yélamos, 1986), totes dues dins de l'àrea del Parc Natural.

En la web «http://obrasocial.caixacatalunya.es/osocial/informatiu_web_FTIP/bl_092007/bloc13.htm» de la Fundació Territori i Paisatge s'anuncia la descoberta d'una espècie molt interessant, *L. navale*, dins de les campanyes realitzades en l'estudi de les Planes de Son i la Mata de València (Pallars Sobirà). Aquesta seria la segona citació de l'espècie per a la Península. L'exemplar mencionat va ser capturat per un de nosaltres, i pertany a l'espècie *Elateroides dermestoides* (Linnaeus, 1961) de la subfamília Hylecoetinae. *E. dermestoides* ja va ser citat del Parc Nacional d'Aigües Tortes i Estany de Sant Maurici per Español (1959), Español & Yélamos (1986) i per Español & Viñolas (1992). La citació de les Planes de Son de *L. navale* no s'ha de tenir en compte i per tant

cal no citar aquesta espècie de les Planes de Son fins que no sigui realment capturada.

En el catàleg paleàrtic de la família, Cuccodoro (2007) ignora la presència d'aquestes dues espècies a la península Ibèrica, malgrat la bibliografia citada.

Família **Cucujidae** Latreille, 1802

Pediacus dermestoides (Fabricius, 1792) (fig. 2)

Cucujus dermestoides Fabricius, 1792. *Entom. system., Tom. I, Parts II*: 96.

Material estudiat: 4 ex.; 1 ex., «Osor / Girona / 19-5-75 / T. Yélamos leg.» «*Pediacus / dermestoi-* / des F. / F. Español det.» «87-6406 / MZB»; 1 ex., 12-VII-2008, els Vimeners, 31TDG52, Riells i Viabrea (Girona), amb parany aeri; 1 ex., 20-VI-2009, els Vimeners, 31TDG52, Riells i Viabrea (Girona), amb parany aeri; 1 ex., 04-VII-2009, els Vimeners, 31TDG52, Riells i Viabrea (Girona), amb parany aeri.

Espècie coneguda d'una àmplia àrea d'Europa, de la regió del Caucas i de Turquia (Wegrzynowicz, 2007). Citada per primera vegada de la península Ibèrica de Ladrugães (Montalagre, Portugal) per Grosso-Silva (2002); posteriorment va ser citada del Parc Nacional da Peneda-Gerês, nord de Portugal, per Soares-Vieira & Grosso-Silva (2003). Els exemplars recol·lectats a Osor i als Vimeners, Riells i Viabrea (Parc Natural del Montseny) són les primeres citacions per a Catalunya i Espanya d'aquesta interessant espècie.

D'aquest interessant saproxilòfag es desconeix la metodologia de recol·lecció de l'exemplar d'Osor; els dels Vimeners van ser capturats amb parany aeri amb atraient i conservant líquid, situat dins d'un bosc de *Fagus sylvatica*.

Família **Mordellidae** Latreille, 1802

Subfamília **Mordellinae**

Mordellochroa abdominalis (Fabricius, 1775) (fig. 4)

Modella abdominalis Fabricius, 1775. *Syst. ent.*: 264.

Mordella bicolor Sulzer, 1776. *Abgek. Gesch. Insect.*: 490.

Mordella ventralis Fabricius, 1792. *Entom. syst., Tom. I, Pars. II*: 114.

Mordella nigra Marsham, 1802. *Entom. brit., Tom. I, Col.*: 67.

Material estudiat: 6 ex.; 3 ♂ ♀, 21-VII-2008, sot de Penyacans, 31TDG52, Fogars de Montclús (Barcelona), amb mànega; 1 ♂ i 2 ♀, 30-V-2009, els Vimeners, 31TDG52, Riells i Viabrea (Girona), amb mànega.

Espècie d'àmplia distribució en el continent euroasiàtic (Alemanya, Àustria, Azerbaidjan, Bielorússia, Bèlgica, Bòsnia, Bulgària, Croàcia, Eslovàquia, Eslovènia, França, Geòrgia, Gran Bretanya, Grècia, Hongria, Itàlia, Lituània, Rússia europea, Sibèria, Suïssa, Turquia, Turkmenistan, Txèquia, Ucraïna), segons s'indica a Horák (2008); no citada de la península Ibèrica, sent aquestes les primeres dades documentades de l'espècie per a la Península. Per a la seva determinació s'han utilitzat la revisió i les claus específiques del gènere *Mordellochroa* de Batten (1977).

Interessant sàroxilòfag per la seva alimentació larvària; els exemplars de l'any 2008 van ser capturats amb mànegua en unes clarianes d'un bosc d'avetosa i els del 2009, en unes clarianes d'una fageda, també amb mànegua.

Mordellochroa milleri Emery, 1876 (fig. 5)

Mordellistena (Mordellochroa) milleri Emery, 1876. *Journ. Entom.*, 14: 83.

Material estudiat: 1 ex., 21-VI-2008, els Vimeners, 31TDG52, Riells i Viabrea, (Girona), amb mànegua.

Coneguda d'una àmplia àrea europea (Àustria, França, Hongria, Polònia, República Txeca, sud de Rússia, Eslovàquia, Eslovènia i Ucraïna), segons Horák (2008); no citada ni d'Espanya ni de Portugal. Per tant, sembla ser aquesta la primera citació documentada d'aquesta espècie en la península Ibèrica. Per a la seva determinació s'ha utilitzat com en el cas anterior l'estudi de Batten (1977).

Aquesta espècie és sàroxilòfaga com l'anterior; l'exemplar va ser capturat amb mànegua en una clariana d'un bosc de faig (*Fagus sylvatica*).

Família **Cerambycidae** Latreille, 1802

Subfamília **Cerambycinae**

Tribu **Callidiini**

Phymatoderus glabratus (Charpentier, 1825) (fig. 6)

Callidium glabratus Charpentier, 1825. *Horae Etomol.*: 225.

Material estudiat: 20 ex.: 1 ♂, «11-04-87 / MONTSENY / El Marçal del Monts / JB» «*Phymaterus / glabratus / Charpentier / J. Bentanachs det.*»; 2 ♀, «04-04-2009 / St. Marçal de Montseny / Turó de Ginabrons / *Juniperus sp. / JB.*» «*Phymaterus / glabratus / Charpentier / J. Bentanachs det.*»; 2 ♂ i 3 ♀, «04-04-2009 / St. Marçal de Montseny / Turó de Ginabrons / *Juniperus sp. / JB.*» «*Phymaterus / glabratus / Charpentier / J. Bentanachs det.*»; 3 ♂, 5 ♀, 18-IV-2009, coll Sesferres, 31TDG52, Montseny (Barcelona), batent branques de *Juniperus communis communis*; 2 ♂ i 2 ♀, «02-05-2009 / St. Marçal de Montseny / Turó de Ginabrons / *Juniperus sp. / JB.*» «*Phymaterus / glabratus / Charpentier / J. Bentanachs det.*»

Espècie euromediterrània, amb un petit nombre de localitzacions ibèriques (Vives, 2000; González *et al.*, 2007). De Catalunya estava citada de la província de Lleida (d'Àger i Raïmat) (González *et al.*, 2007), també de Tarragona (Ports de Tortosa) (Vives, 1984; González *et al.*, 2007). L'exemplar dels Ports de Tortosa va ser recol·lectat per F. Español i dipositat en la col·lecció del Museu de Ciències Naturals de Barcelona (amb el registre «MZB / 85-6453»). A aquestes escasses citacions per a Catalunya podem sumar les del Parc Natural del Montseny (Barcelona).

Les larves viuen en diferents coníferes i cupressàcies (*Pinus*, *Juniperus*, *Cupressus*) (Vives, 2001). Tots els exemplars estudiats s'han recol·lectat sobre ginebre (*Juniperus communis communis*), tant batent les branques atacades, com per emergència dels branquillons recollits en l'àrea.

Família **Chrysomelidae** Latreille, 1802

Subfamília **Chrysomelinae**

Gonioctena (Gonioctena) decemnotata (Marsham, 1802) (fig. 7)

Chrysomela decemnotata Marsham, 1802. *Ent. Brit.*: 175.

Phytodecta rufipes DeGeer, 1775, non Linnaeus, 1758. *Mém.* V, p. 295, t. 8, f. 25

Material estudiat: 16 ex.: 6 ex., 30-V-2009, coll Sesferres, 31TDG52, Montseny (Barcelona), sobre trèmol; 10 ex., 20-VI-2009, coll Sesferres, 31TDG52, Montseny (Barcelona), sobre trèmol.

Aquesta espècie presenta una distribució molt àmplia. Considerada transpaleàrtica (des de les Illes Britàniques fins al Japó), no estava citada de la Península (Petitpierre, 1988; Warchalowski, 2003). Per determinar aquesta espècie, s'han utilitzat les claus de Warchalowski (2003), tant per als caràcters externs, com per a la identificació de l'edeagus.

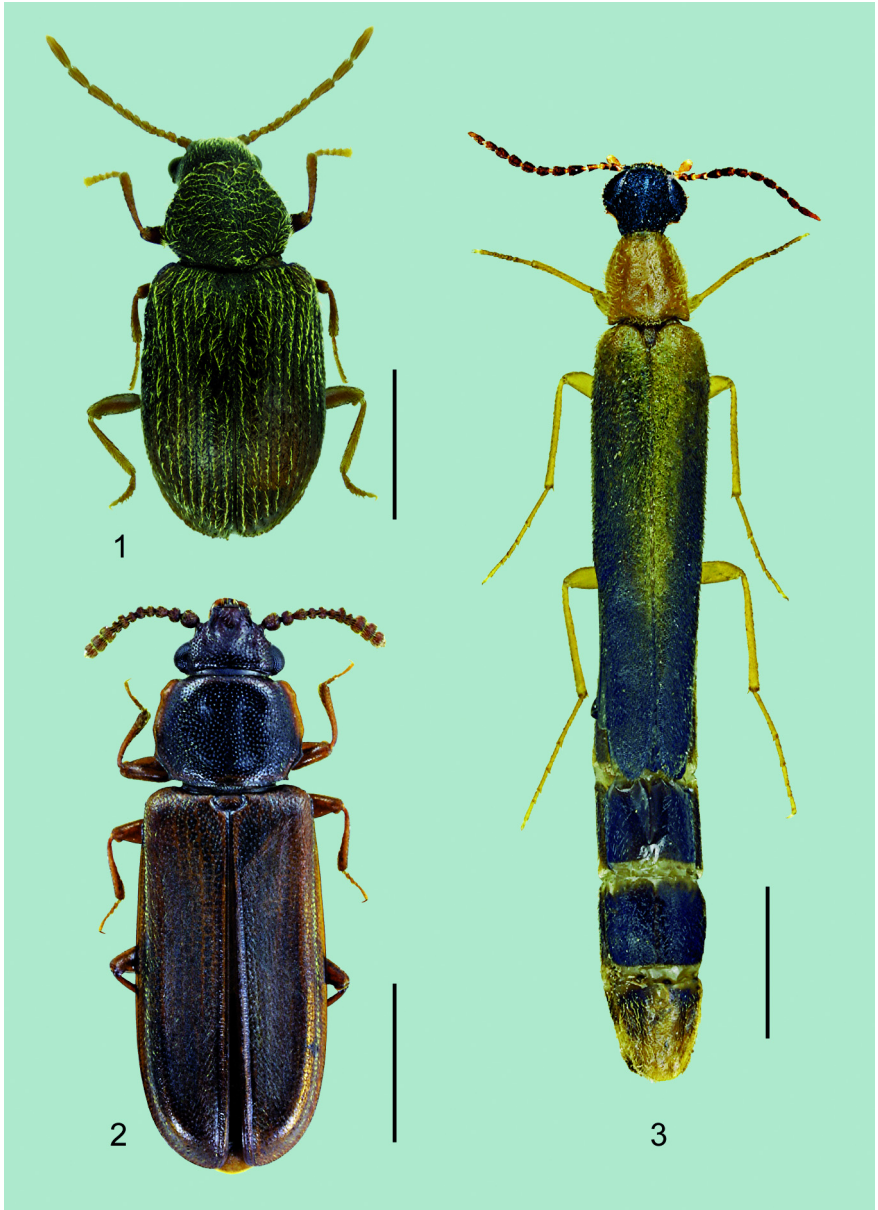
Tots els exemplars van ser recol·lectats sobre trèmol (*Populus tremula*). Està citada també sobre gatsaule (*Salix caprea*) (Warchalowski, 2003). La localitat de coll Sesferres ha estat mostrejada setmanalment, i s'hi han pogut observar dues generacions d'aquesta espècie, sempre acompanyades del *Chrysomelinae Chrysomela populi* Linnaeus, 1758.

Agraïments

Donem el nostre agraïment a la directora Joana Barber i als biòlegs Daniel Guinart i Narcís Vicens, del Parc Natural del Montseny, així com a la resta del personal, les facilitats ofertes per al desenvolupament de les nostres tasques adients al projecte «Biodiversitat de coleòpters en el Parc Natural del Montseny com a indicadors de l'estat dels boscos». I a la Glòria Masó, Mireia Nel·lo i Sandra Valentín, del Museu de Ciències Naturals de Barcelona, per les facilitats ofertes en la consulta de les col·leccions i de la biblioteca del centre.

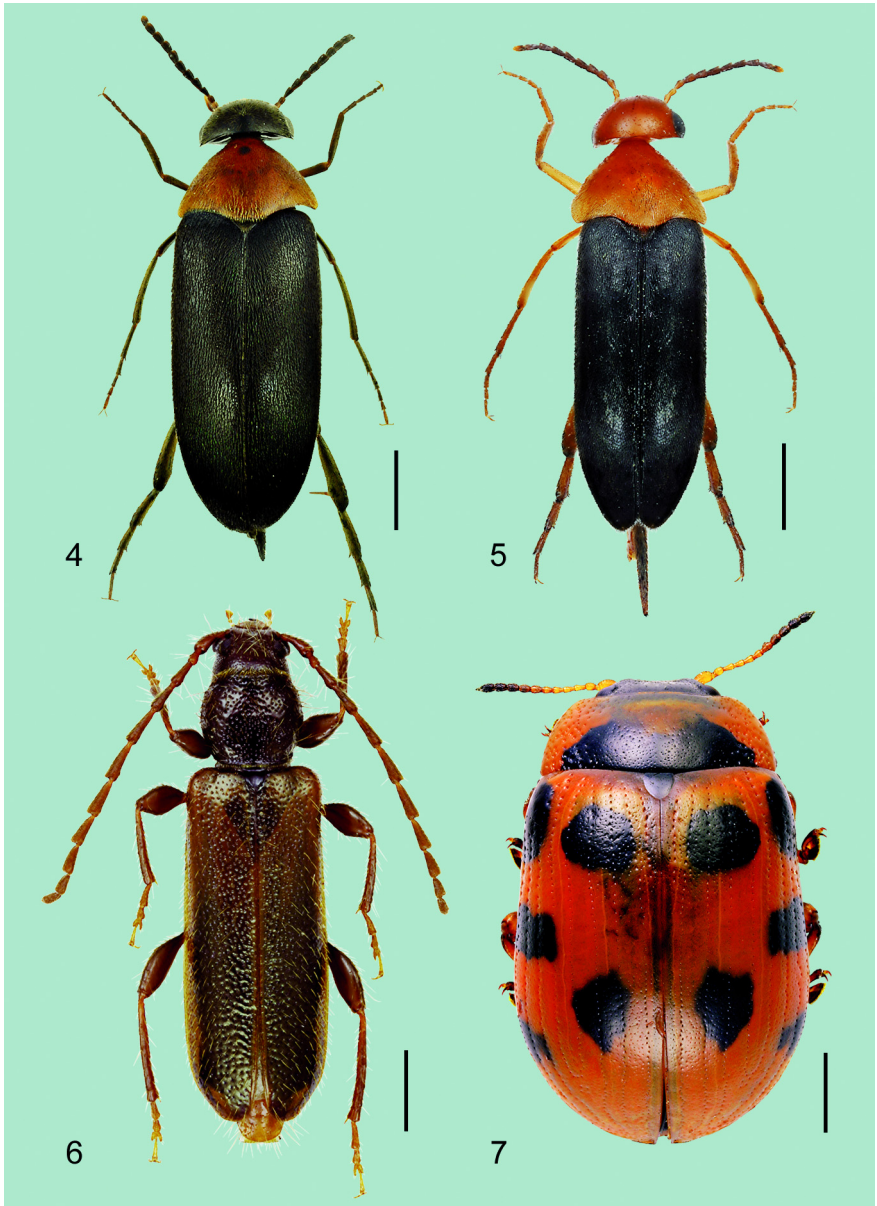
Bibliografia

- Batten, R. 1977. *Mordellochroa* species of the Western Palaearctic region (Coleoptera, Mordellidae). Entomologische Berichten, Deel 37: 21-26.
- Cuccodoro, G. 2007. Lymexylidae, p. 362-363. In Löbel, I. & Smetana, A. (ed.): *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*, vol. 4. Apollo Books. Stenstrup. 935 p.
- Español, F. 1959. El *Hylecoetus dermestoides* (Col. Lymexylonidae) en el Parque Nacional de Aigües Tortes. Publicaciones del Instituto de Biología Aplicada 29: 51-57.
- Español, F. 1992. *Coleoptera. Anobiidae*. En: *Fauna Ibérica*, vol. 2. Ramos, M. A. et al. (Eds.). Museo Nacional de Ciencias Naturales. CSIC. Madrid. 195 p.
- Español, F.; Bellés, X. 1981. Los Dryophilinae hispano-marroquíes (Coleoptera, Anobiidae). Fragmenta Entomologica, Roma 16(1): 61-72.
- Español, F. & Viñolas, A. 1992. Coleòpters del Parc Nacional d'Aiguestortes i Estany de Sant Maurici. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca. Generalitat de Catalunya. 48 p.
- Español, F. & Viñolas, A. 1995. *Dryophilastes crassipunctatus* gen. n., sp. n. de Dryophilinae LeConte, 1861, de la República de Sudàfrica, con revisión y clave genérica de la subfamilia (Coleoptera: Anobiidae). Boletín de la Asociación Española de Entomología 19(3-4): 23-33.
- Español, F.; Yélamos, T. 1986. El *Lymexylon navale* L. (Col. Lymexylonidae) al Parc Natural del Montseny. Sessió Conjunta d'Entomologia. ICHN-SCL 4(1985): 85-88.
- González, C.; Vives, E.; Zuzarte, J. S. 2007. Nuevo catálogo de los Cerambycidae (Coleoptera) de la Península Ibérica, islas Baleares e islas atlánticas: Canarias, Açores y Madeira. Monografías de la Sociedad Entomológica Aragonesa 12: 1-211.
- Grosso-Silva, J. M. 2002. Registros interesantes de coleópteros (Insecta, Coleoptera) para Portugal (3ª nota). Primeiro registo ibérico de *Pediacus dermestoides* (Fabricius, 1792) (Cucujidae). Boletín de la Sociedad Entomológica Aragonesa 31: 49-54.
- Horák, J. 2008. Mordellidae, p. 87-105. In: Löbl, I. & Smetana, A. (ed.). *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*, vol. 5. Apollo Books. Stenstrup. 670 p.
- Petitpierre, E. 1988. Catàleg dels coleòpters crisomèlids de Catalunya, III. Chrysomelinae i Galerucinae. Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural, 55 (Sec. Zool., 7): 79-100.
- Soares-Vieira, P.; Grosso-Silva, J. M. 2003. Novidades e registos interessantes para a fauna de coleópteros (Coleoptera) do Parque Nacional da Peneda-Gerês (Noroeste de Portugal). Boletín de la Sociedad Entomológica Aragonesa 33: 173-181.
- Viñolas, A. 2007. *Dryophilastes cyanudongoensis* n. sp. del África tropical (Coleoptera: Anobiidae: Dryophilinae). Heteropterus Revista de Entomología 7(1): 7-11.
- Viñolas, A.; Muñoz, J.; Soler, J. 2008. Noves o interessants citacions de coleòpters per a la península Ibèrica (Coleoptera) recol·lectats al Parc Natural del Montseny. Orsis 23: 75-79.
- Viñolas, A.; Muñoz, J.; Soler, J. 2009. Noves o interessants citacions de coleòpters per al Parc Natural del Montseny i per a Catalunya (Coleoptera) (2a nota). Butlletí de la Societat Catalana d'Història Natural 75 (en premsa).
- Vives, E. 1984. Cerambycids (Coleoptera) de la Península Ibèrica y de las Islas Baleares. Treballs del Museu de Zoologia 2: 1-137.
- Vives, E. 2000. *Coleoptera, Cerambycidae*. En: *Fauna Iberica*, vol. 12. Ramos, M. A. et al. (Eds.). Museo Nacional de Ciencias Naturales. CSIC. Madrid. 716 p. + 5 lám.
- Warchalowski, A. 2003. Chrysomelidae. The leaf-beetles of Europe and the Mediterranean area. Natura optima dux Foundation. Warszawa. 600 p. + 56 lám.
- Wegrzynowicz, P., 2007. *Cucujidae*. In: *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*, vol. 4. Löbl, I. & Smetana, A. (Eds.). Apollo Books. Stenstrup. P. 502-503.

Figures 1-3. Habitus de: 1. *Homophthalmus rugicollis* (Mulsant & Rey, 1853) del Castanyer de les nou branques (Viladrau, Girona); 2. *Pediacus dermestoides* (Fabricius, 1792) dels Vimeners (Riells i Viabrea, Girona); 3. *Lymexylon navale* (Linnaeus, 1758) de Collet de Can Romualdo (Arbúcies, Girona). Escala 1-2 = 1 mm; 3 = 2 mm.

Figures 4-7. Habitus de: 4. *Mordellochroa abdominalis* (Fabricius, 1775) dels Vimeners (Riells i Viabrea, Girona); 5. *Mordellochroa milleri* (Emery, 1876) dels Vimeners (Riells i Viabrea, Girona); 6. *Phymaterus glabratus* (Charpentier, 1825) del coll Sesferres (Montseny, Barcelona); 7. *Gonioctena (Gonioctena) decemnotata* (Marsham, 1802) del coll Sesferres (Montseny, Barcelona). Escala = 1 mm.